

своєрідною звичкою. Молоді люди, які пережили перше телевізійне десятиріччя, природно всмоктали в себе невтримну пристрасть до глибокого втягування, яке змушує всі віддалені цілі звичайної культури здаватися не тільки нереальними, а й безжиттєвими. Однак сьогодні значна частина молоді, особливо в регіонах України, не готова до повноцінного життя в інформаційному суспільстві, їй не вистачає відповідних знань та умінь у галузі медіа. Просто споживати інформацію вже не достатньо, треба вміти “читати між рядками”.

Варто зазначити, що проблеми розвитку інформаційного суспільства та інформаційної культури зокрема, найбільш рельєфно проявляються саме серед молоді, оскільки ця вікова група є найактивнішим споживачем інформаційного продукту: телевізійного та Інтернет-контенту. Але в той же час, варто зауважити, що до інформаційного буму останніх двох десятиріч виявилися неготовими і люди старшого покоління, особливо ті, чий світогляд формувався за радянських часів, коли у населення формувалася звичка довіряти ЗМІ, державою не підтримувався плюралізм думок та критичне мислення. Фактично у СРСР формувався тоталітарний тип інформаційної культури суспільства, який лишився у громадян після проголошення незалежності України і почав долатися в процесі загальної демократизації соціальних відносин.

Необхідно також зазначити, що константи та навички інформаційної культури формуються у людини в процесі соціалізації. Саме ж телебачення є впливовим соціалізуючим фактором, як у світ реальний, так і у світ вигаданих образів та ситуацій. Розвиток інформаційної культури демократичного суспільства повинен бути спрямований на те, щоб шляхом виховання сформувати у людини здатність до критичного мислення, убезпечивши її свідомість від маніпулятивного впливу різноманітних медіа, в тому числі й телебачення. Регіональний напрямок цієї проблеми на сьогодні має стати пріоритетним у роботі відповідних державних структур та інститутів громадянського суспільства.

*Яковлева Лілія Іванівна, кандидат політичних наук, доцент, докторант  
Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при  
Президентіві України*

## **РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЗДІЙСНЕННІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

В основі ефективної державної політики знаходиться легітимність влади. Повною мірою це стосується як загальнонаціонального рівня здійснення влади, так і регіональної політики. Особливої теоретичної та прикладної ваги дослідження проблеми формування громадянської ідентичності як чинника легітимності влади та здійснення регіональної політики набуває у

загальносвітовому контексті переходу до інформаційного суспільства та у зв'язку із процесом пострадянських трансформацій.

Легітимність влади виступає фундаментом безперервного процесу здійснення регіональної політики (взаємодії громадян з інститутами політичної системи), вона формується на загальнонаціональному та регіональному рівнях, у вертикальному та горизонтальному вимірах. У сучасних умовах на особливу увагу заслуговує дослідження формування громадянської ідентичності як важливої складової забезпечення легітимності влади на регіональному рівні. Слід відзначити, що сьогодні процес забезпечення легітимності влади переживає найбільші трансформації з часів становлення модерних націй та національних держав. А це означає, що процес забезпечення легітимності влади на регіональному рівні потребує переосмислення інших політичних феноменів, у тому числі – ідентичності.

Одним із головних результатів процесу демократизації українського суспільства стає формування та розвиток феномену «громадянської» ідентичності. У тоталітарних суспільствах вона взагалі навряд чи можлива, а в умовах авторитаризму знаходиться у зародковому стані, перебуваючи під впливом органів державної та партійної влади (прикладом є радянська партійна система). При цьому, протестна поведінка окремих індивідів та груп може стати важливою для створення нарративу громадянської ідентичності.

В основі фундаментальних змін у розумінні та формуванні ідентичності – взаємопов'язані політичні, соціальні та економічні процеси, які виникають та розвиваються на перетині наступних трендів: глобалізація – локалізація; приватне – публічне; модернізація – постмодернізація – демодернізація; демократія – автократія; раціональне (у тому числі - легальне) – сакральне; насильство – комунікація; медіатизація – масовізація; інтеграція – дезінтеграція, ін.

Конфігурації легітимності влади в Україні обумовлені специфікою відносин між владою і громадянами радянського та пострадянського періодів, домінуванням у цих відносинах авторитарних механізмів управління з боку влади, а з боку суспільства – патерналізмом, інфантилізмом. При цьому, однією із головних проблем під час реалізації проекту демократизації залишається забезпечення легітимності влади, як комплексного процесу здійснення політичного представництва, а саме – постійного підтвердження політичними акторами правильності власних дій з боку абсолютно конкретних соціальних та політичних груп, що у сукупності складають більшість суспільства. Фактично, це пошук відповіді на питання: «На кого спираються політичні актори, здійснюючи політику?». А точніше: «У чиїх інтересах здійснюється політика?». Національна ідентичність передбачає відповідь: «в інтересах нації», політична: «в інтересах певних політичних груп», а громадянська – «в інтересах громадян та громадянського суспільства».

Політичний процес у пострадянських країнах значною мірою залежить від відповіді саме на ці питання, адже моделі авторитарної та олігархічної влади

побудовані на захисті з боку держави певних невеликих, проте добре організованих груп, які концентрують владу та власність, у тому числі – на рівні регіональної політики. Єдиною демократичною альтернативою «правлінням небагатих» виступає забезпечення повноцінного політичного представництва, яке реалізується у моделі парламентської форми правління.

Варто враховувати, що для олігархії та бюрократії, як соціальних груп, що знаходяться при владі, громадянська ідентичність не може бути серед визначальних характеристик. На відміну від національної, політичної та соціокультурної.

Дослідження громадянської ідентичності як складової легітимності політичної влади у здійсненні регіональної політики потребує вирішення комплексу питань теоретичного та прикладного характеру, пов'язаних із трансформаціями ідентичності, легітимності та влади на регіональному, національному та глобальному рівнях політичної взаємодії.

Громадянська ідентичність, як відносно новий феномен для пострадянського суспільства, потребує подолання відчуженості громадянина від держави передусім у здійсненні регіональної політики, формування громадських цінностей, переходу на новий рівень у розвитку громадянського суспільства. Лише у такому випадку вона може стати інноваційною складовою практичного формування регіональної політики. Водночас, простір громадянської ідентичності – це активне середовище взаємодії влади та активних громадян, вона здатна виступити засобом розвитку політичної системи у напрямку демократизації та здійснення регіональної політики з урахуванням потреб соціальних груп.

Трансформації простору ідентичностей характеризуються переходом від модерного до постмодерного стану суспільства, політики, культури. Як результат перегляду фундаментальних засад соціальної солідарності традиційного та модерного суспільства, з'являються передумови для громадянської ідентичності.

Для постмодерного суспільства властиві нові види ідентичності, пов'язані із самореалізацією і самовизначенням особистості та, водночас послаблення традиційних типів соціальної ідентифікації (зокрема, національної, класової, ідеологічної), зростання ролі гендерного фактору у формуванні громадянської ідентичності.

Формування ідентичності як складової легітимності політичної влади відбувається за двома напрямками: посилення / послаблення наявних ідентичностей та створення нової. У першому випадку йдеться про створення умов, за яких певна ідентичність стає пріоритетною для суспільства. Наприклад, розгортання проектів розвитку громадянського суспільства. У другому – внаслідок суспільного розвитку та певних соціально-політичних подій створюються нові умови, в яких можна створити громадянську ідентичність і нав'язати її іншим.

І хоча найбільш активно процес наукової розробки проблем ідентичності та ідентифікації розпочався в середині ХХ століття, інтерес до інтерпретації поняття «ідентичність» значно посилюється після того, як цей термін отримав поширення в різних галузях наукового знання у зв'язку із затвердженням неklasичної парадигми соціальних досліджень. Із цього часу він традиційно пов'язується із загально-психологічними і соціальними дослідженнями. Головною для усіх них залишається теза про те, що людина адаптується до теперішнього часу, не беручи до уваги вплив минулого та майбутнього. Так, в якості предмета досліджень соціокультурної ідентичності виступає аналіз сучасних особливостей взаємин індивіда та соціуму, а ідентичність визначається як результат індивідуалізації людини. Як зазначає українська дослідниця Л. Нагорна «соціальні конструктивісти, здається, зуміли переконати всіх у тому, що ідентичності не є чимось цілісним і визначеним – це рухлива, двозначна, мінлива, дискурсивно сконструйована субстанція, яка до того ж девальвує від частого застосування у соціогуманітарних науках. Політизація ідентичностей теж не додає авторитету категорії, яка виявилася придатною не лише для обґрунтування різних поглядів і підходів, але й для маніпулювання масовою свідомістю» [3, с. 15].

Процес формування громадянської ідентичності як складової підвищення легітимності влади у здійсненні регіональної політики передбачає, що за допомогою інформаційних механізмів індивіди та групи здатні усвідомлювати свої спільні риси, активізувати ідентичність. Фактично, вертикальну та горизонтальну комунікацію можна назвати основними механізмами формування та підтримки громадянської ідентичності та забезпечення, на її основі, легітимності політичної влади.

Легітимність влади прямо пов'язується із підтримкою більшістю суспільства дій політичних акторів, але у здійсненні регіональної політики акцент робиться не лише на електоральному механізмі забезпечення легітимності. Мова вже йде не про підтримку на виборах раз на декілька років, а про «щоденний плебісцит»: коли громадяни постійно підтримують зворотній зв'язок із владою, оцінюючи її дії не лише на виборчих дільницях, а й у соціальних мережах, інших майданчиках та майданах. Можна стверджувати, що на сучасному етапі громадянська ідентичність дозволяє отримати відповідь на запитання «хто я?», «до якої групи належу?» («яка група більш ефективно захищає мої права та інтереси?») та «наскільки ефективно інтереси моєї групи, а отже – і мої власні, представлено у владі?». Відповіді на ці запитання визначають легітимність влади на регіональному рівні. У власну чергу, лише легітимна влада здатна створювати нові ідентичності у процесі демократизації, визначати кордони впливу груп та забезпечувати дотримання демократичних принципів політичного представництва.

#### **Список використаних джерел**

1. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань / Л. Нагорна. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса, 2011. – 272 с.